

G.E. Moore (1873-1958).

De vitaliteit van analytische filosofie

Sinds de demise van wijsgerige stromingen zoals het Marxisme, de fenomenologie, het structuralisme, de hermeneutiek, de deconstructie en wat dies meer zij, wordt steeds duidelijker dat de analytische filosofie de meest vitale beweging is die de twintigste eeuw op het gebied van de wijsbegeerte heeft voortgebracht. Vrijwel alle traditionele problemen van de filosofie worden in deze stroming bestudeerd met een graad van precisie en conceptuele finesse die ongeëvenaard is in de geschiedenis van het vakgebied. Wat was de oorspronkelijke motivering voor het ontstaan van de analytische wijsbegeerte? Hoe moet men deze stroming definiëren? En wat zijn de belangrijkste resultaten?

Herman Philipse

hoogleraar Wijsbegeerte aan de Universiteit Leiden

- Avrum Stroll, *Twentieth-Century Analytic Philosophy*. New York: Columbia University Press 2000. ISBN 0-231-11220-3.
- P.M.S. Hacker, *Wittgenstein's Place in Twentieth-Century Analytic Philosophy*. Oxford: Blackwell 1996. ISBN 0-631-20099-1 (pbk).
- Michael Dummett, *Origins of Analytical Philosophy*. London: Duckworth 1993. ISBN 0-7156-2484-9.
- Prof. dr. G. Nuchelmans, *Overzicht van de analytische wijsbegeerte*. Aula-boeken 405. Utrecht: Het Spectrum 1969.

'Ever since I abandoned the philosophy of Kant and Hegel, I have sought solutions of philosophical problems by means of analysis; and I remain firmly persuaded... that only by analysing is progress possible.' Zo kenschetste Bertrand Russell (1872-1970) zijn wijsgerige houding vanaf het begin van de twintigste eeuw. Russell had in Cambridge wiskunde gestudeerd en was als student geboeid geraakt door de grondslagen van de differentiaal- en integraalrekening. Maar de docenten in Cambridge konden geen overtuigende bewijzen geven voor de fundamentele theorema's van de calculus. Pas het lezen van de analyses der wiskundige grondbegrippen door Weierstrass, Cantor en Dedekind, verschaftte Russell enige helderheid; hij raakte ervan overtuigd dat logische analyse van redeneringen, proposities en begrippen de enige juiste methode is voor het oplossen van wijsgerige grondslagenproblemen.

Deze conclusie had Russell ook al via een andere route bereikt. Aan het einde van de negentiende eeuw bestudeerde hij de metafysische systemen van Leibniz en Bradley, twee tegengestelde wijsgerige

visies op de werkelijkheid in haar geheel. Volgens Leibniz bestaat het heelal uit ontelbare geestelijke atomen, de monaden, die onderling onafhankelijk zijn. Bradley was daarentegen van mening dat de werkelijkheid ten diepste één en ondeelbaar is, een individuele geestelijke substantie die hij het Absolute noemt. Russell stelde de diagnose dat deze tegengestelde systemen waren ontsproten aan een gemeenschappelijke wortel: Leibniz en Bradley hielden beiden vast aan de overgeleverde subject-predicaat logica, waardoor ze geen adequate opvatting van relaties konden ontwikkelen. Een gebrekkige metafysica was in Russells ogen het gevolg van een gebrekkige logica, zodat logische analyse fundamenteler is dan metafysica.

Het ontstaan van analytische wijsbegeerte

Een eenvoudig voorbeeld kan deze diagnose illustreren. Het relationele oordeel (1) 'Jan is groter dan Piet' impliceert logisch het oordeel (2) 'Piet is kleiner dan Jan'. Maar dit logische verband tussen de twee oordelen gaat verloren wanneer ze worden gesymboliseerd in de traditionele subject-predicaat logica, die voor elk oordeel slechts twee variabelen kent, één voor het logische subject van een oordeel (in dit geval respectievelijk Jan, Piet) en één voor het logische predicaat. Immers, de predicaten 'groter dan Piet' en 'kleiner dan Jan' moeten nu, omdat ze verschillend zijn, door twee verschillende variabelen worden uitgedrukt, bijvoorbeeld M en N, zodat de oordeelsvormen (1) 'Jan is M' en (2) 'Piet is N' geen logisch verband meer vertonen. Volgens Russell leidt de poging relaties te symboliseren in termen van een subject-predicaat logica direct tot de metafysische systemen van ofwel Leibniz ofwel Bradley, want deze

poging geeft aanleiding tot het volgende dilemma. Als men ervan uitgaat dat de subjecten van de oordelen als afzonderlijke individuen bestaan, volgt daaruit dat ze geen echte relaties tot elkaar hebben. Dit is de conclusie van Leibniz, uitgedrukt in het adagium 'monaden hebben geen vensters'. Wie deze gevolgtrekking daarentegen onacceptabel vindt, moet tot de slotsom komen dat de subjecten van de oordelen in werkelijkheid geen afzonderlijke individuen zijn, maar aspecten van één ondeelbare werkelijkheid, waaraan alle predicaten toekomen; dit is de visie van Spinoza, Hegel en Bradley. In geen van beide gevallen erkent men dat er werkelijke relaties bestaan tussen zelfstandige individuen. Kunnen we nu een logisch systeem ontwerpen dat geen aanleiding geeft tot dergelijke metafysische misbaksels?

Russell symboliseerde in zijn logica relaties met behulp van drie variabelen in plaats van twee: xRy . Nu kan men de oordelen 'Jan is groter dan Piet' en 'Piet is kleiner dan Jan' uitdrukken als ' $a > b$ ' en ' $b < a$ ', waardoor het logische verband tussen beide onmiddellijk duidelijk is. Ook kan men erkennen dat er werkelijke relaties kunnen bestaan tussen aparte entiteiten. Dit was in de ogen van Russell en G.E. Moore (1873-1958) een beslissend argument tegen het idealisme van Bradley, dat aan het einde van de negentiende eeuw de Engelse universiteiten domineerde. De weerlegging van dat idealisme wordt gezien als het begin van de analytische wijsbegeerte in Cambridge. Het was ook, althans in de ogen van Russell, een overwinning op religieus geïnspireerde wijsgerige stelsels door een manier van denken die recht kon doen aan de empirische wetenschappen.

Russells grootste bijdrage aan de analytische filosofie was het ontwikkelen van een nieuwe logica – geïnspireerd door Frege en Peano en in samenwerking met de wiskundige Whitehead – die twee wijsgerige functies had. Ze moest ons in staat stellen de gehele wiskunde en logica uit enkele logische beginselen af te leiden ('logicisme' in de filosofie van de wiskunde) en ze moest een basis vormen voor een nieuwe metafysica (algemene theorie over de werkelijkheid), die van het 'logisch atomisme'. In 1931 bewees Kurt Gödel dat de eerste taak in beginsel niet uitvoerbaar is als gevolg van de 'onvolledigheid' van bepaalde formele systemen. Desondanks blijft de *Principia Mathematica* (1910-1913) van Russell en Whitehead het meest imposante boek dat ooit over de grondslagen van de wiskunde is geschreven: meer dan tweeduizend bladzijden met bewijzen.

Het feit dat in de analytische filosofie theorieën kunnen sneuvelen door ondubbelzinnige weerleggingen was in de ogen van vele analytische filosofen, zoals de logisch positivisten uit Wenen en Berlijn, een

bewijs dat de wijsbegeerte eindelijk een wetenschappelijke discipline was geworden. In het Duitse taalgebied ontstond de analytische wijsbegeerte vooral als reactie tegen het neo-Kantianisme, dat in de tweede helft van de negentiende eeuw de Duitse universiteiten had veroverd. De leider van de Wiener Kreis, de uit Berlijn afkomstige fysicus-filosoof Moritz Schlick (1882-1936), was bevriend met Albert Einstein (ze musicerden samen) en begreep als eerste het belang van de relativiteitstheorieën in de fysica voor de wijsbegeerte. De Kantiaanse visie dat de wijsbegeerte eens en voor altijd de grondslagen van de natuurwetenschappen zou kunnen funderen werd door de wetenschappelijke revolutie van Einstein weerlegd, evenals door het ontstaan van de quantummechanica. Logisch positivisten als Schlick, Carnap en Reichenbach, trachtten de logica van Frege en Russell vruchtbaar te maken voor een nieuwe empiristische wetenschapstheorie, die het neo-Kantianisme moest vervangen.

De analytische wijsbegeerte was oorspronkelijk een internationale beweging, die zowel in Engeland als op het vasteland van Europa ontstond, niet alleen in het Duitse taalgebied maar ook bijvoorbeeld in Polen en Scandinavië. Als gevolg van de opkomst van het nazisme verschoof het zwaartepunt van de stroming echter voorgoed naar de Engelstalige wereld. Moritz Schlick werd in 1936 te Wenen vermoord door een ex-promovendus, Johann Nelböck, die tijdens het strafproces zijn daad ideologisch rechtvaardigde met de stelling dat hij zijn godsdienstig geloof en elk houvast in het leven had verloren door Schlicks empiristische kritiek op metafysica en religie. Binnen vijf jaar waren alle belangrijke logisch positivisten geëmigreerd, naar Engeland (Waismann, Neurath), de Verenigde Staten (Feigl, Carnap, Reichenbach), of Nieuw-Zeeland (Popper). Zij en hun leerlingen brachten de analytische wetenschapstheorie tot grote bloei, vooral in Amerika (VS), dat sinds deze Hitleriaanse ontwikkelingshulp hard op weg is het belangrijkste land in de wijsbegeerte te worden.

Wat is analytische wijsbegeerte?

Wat is nu analytische wijsbegeerte? In aansluiting bij Bertrand Russell zouden we kunnen zeggen dat analytische filosofen het doel hebben wijsgerige problemen op te lossen door analyse, maar dit antwoord helpt ons niet veel verder. Analytici zoals Moore en Russell, de logisch positivisten en Wittgenstein, Austin, Ryle en Strawson, of Quine, Kripke en Putnam, houden er allen verschillende opvattingen op na over wat wijsgerige analyse precies is en welke methoden ze moet volgen. Er bestaat dus niet een lijstje kenmerken die alle toekomen aan het werk van elke analytische filosoof; anders gezegd, er is niet

Bertrand Russell (1872-1970).

zoiets als een 'essentie' van de analytische wijsbegeerte. Dit negatieve resultaat is het enige waarover alle analytische filosofen (met uitzondering van Dummett) het eens kunnen worden wanneer ze de vraag beschouwen: wat is analytische wijsbegeerte?

Volgens Avrum Stroll (blz. 7) en de te vroeg overleden Leidse emeritus Gabriël Nuchelmans (blz. 13) is de notie van analytische wijsbegeerte een 'familiege-

'Er is niet zoiets als een "essentie" van de analytische filosofie.'

lijkenis-concept'. Dit begrip, ontleend aan het latere werk van Wittgenstein, houdt in dat de klasse van verschijnselen waarop een bepaalde beschrijvende term van toepassing is, bijeengehouden kan worden door reeksen gelijkenissen zoals die bestaan tussen de leden van een familie, in plaats van door een lijstje met definiërende kenmerken. Het feit dat een bepaalde eigenschap, zoals het hebben van de Habsburg kin, typerend is voor de leden van de klasse der Habsburgers, impliceert dan niet dat ieder lid die eigenschap moet vertonen. Evenzo zou er een groot aantal typerende eigenschappen zijn van analytisch-wijsgerig werk, zoals een preoccupatie met bepaalde problemen, een stijl van argumenteren, of de erkenning van bepaalde teksten als canonieke paradigma's van goede analyse; maar niet elk werk vertoont elke eigenschap. Als de kenschets 'analytische wijsbegeerte' op een familiegelijkenis berust, kan men een wijsgeer dus niet uitsluiten van de kring der analytische filosofen omdat zijn werk één kenmerk mist, ook al is dit kenmerk van eminent belang voor andere analytische filosofen.

Hackers apologetische strategie

Peter Hacker geldt als een van de meest vooraanstaande kenners van het werk van Wittgenstein. Het mag dan ook geen verbazing wekken dat Wittgenstein centraal staat in zijn opvatting van analytische wijsbegeerte. Hackers boek was oorspronkelijk bedoeld als epiloog bij het imposante commentaar op Wittgensteins *Philosophische Untersuchungen*, dat hij deels alleen en deels in samenwerking met zijn wijsgerige collega in St. John's College te Oxford, Gordon Baker, heeft geschreven.

Hacker diskwalificeert het voorstel dat 'analytische wijsbegeerte' een familiegelijkenis-concept is in de zin van Wittgenstein op grond van het argument dat de categorie hierdoor minder geschikt zou worden om een zeer specifieke en historisch bepaalde intellectuele beweging in de twintigste eeuw aan te duiden (blz. 4). Op zichzelf heeft hij hierin gelijk. We rekenen Aristoteles niet tot de analytische wijsbegeerte, ofschoon zijn werk frappante gelijkenissen vertoont met dat van Austin of Moore. Maar de wijze waarop Hacker de analytische filosofie als historisch bepaalde beweging afbakt, vertoont twee idiosyncratische trekjes die symptomatisch zijn voor zijn verborgen wijsgerige agenda. Hackers boek *Wittgenstein's Place in Twentieth-Century Analytic Philosophy* is niet zozeer het werk van een afstandelijke historicus, maar eerder van een systematische filosoof die met een gedetailleerde historische studie wijsgerig-apologetische bedoelingen heeft.

Het eerste idiosyncratische trekje verschijnt in het voorwoord. Hacker beschouwt de analytische filosofie als een stroming die begon met Russell, Moore en Wittgenstein in Cambridge en die zich vanuit Engeland verspreidde over de rest van de wereld: 'Modern analytic philosophy was born on the banks of the Cam, whence its influence spread to the Danube and the Isis, and thence to far-flung countries across the globe' (blz. ix). Anders gezegd, analytische filosofie was primair een beweging in Cambridge, Wenen en Oxford (de Thames wordt in Oxford *Isis* genoemd), dus een *joint venture* van Wittgenstein, de Wiener Kreis en de Britten. Deze typering doet Brits-

nationalistisch aan, vooral wanneer men haar vergeleekt met de kenschets die Ernest Nagel gaf toen hij in 1936 de term 'analytic philosophy' voor het eerst gebruikte in een artikel in *The Journal of Philosophy*. Nagel noemt behalve Cambridge, Wenen en Praag, ook Warschau en Lemberg als bolwerken van de analytische filosofie. De analytische wijsbegeerte was aanvankelijk een internationale beweging, die pas door

toedoen van Hitler haar sterk Anglo-Amerikaanse signatuur verkreeg.

Het thema van Hackers boek is de invloed van Wittgenstein op de ontwikkeling van de analytische wijsbegeerte. Daartoe beschrijft hij gedetailleerd de twee belangrijkste fasen in Wittgensteins denken, die van de *Tractatus Logico-Philosophicus* en die van de *Philosophische Untersuchungen*, en de invloed van deze werken op respectievelijk het logisch positivisme van de Wiener Kreis en de wijsbegeerte in Oxford tussen 1945 en 1970, de periode waarin Hacker zelf zijn wijsgerige vorming ontving. Hackers relaas getuigt van ongeëvenaarde kennis van zaken en zijn boek bevat treffende miniaturen van vele minder bekende filosofen, zoals C.D. Broad, R.B. Braithwaite, John Wisdom, Susan Stebbing, Elisabeth Anscombe en Stuart Hampshire. Maar in de loop van het boek komt een tweede idiosyncratisch trekje aan het licht: Hacker wil niet alleen de invloed van Wittgenstein traceren, maar ook diens opvatting van wijsbegeerte verdedigen tegen andere visies, met name die van de meest eminente Amerikaanse filosoof van de twintigste eeuw, Willard Van Orman Quine (1908-2000), die het afgelopen jaar op 25 december overleed.

Op zichzelf is daar niets op tegen, ook al wordt hiermee het standpunt van de historicus verlaten. Hacker maakt het echter wel wat bont wanneer hij spreekt van 'Quine's Apostasy' en betoogt dat Quine de analytische wijsbegeerte ten grave draagt ('the end of analytical philosophy'). Quine wordt immers algemeen beschouwd als een prominent analytisch filosoof. Hackers argument voor zijn verrassende these is het volgende. Kenmerkend voor de analytische wijsbegeerte zou de gedachte zijn dat er een scherp onderscheid bestaat tussen wijsbegeerte en de vakwetenschappen (blz. 195). De wijsgeer zou geen empirische of wiskundige theorieën moeten opstellen, maar alleen tot taak hebben de betekenis van taal te analyseren, om zo wijsgerige problemen tot een oplossing te brengen of therapeutisch te laten verdwijnen. Quine ontkent evenwel dat er een scherp onderscheid bestaat tussen vragen over betekenis en kwesties van empirische waarheid of waarschijnlijkheid. Bijgevolg is er volgens Quine ook geen scherp onderscheid tussen wijsbegeerte en vakwetenschap. Hacker confronteert ons nu met een dilemma: ofwel hedendaagse volgelingen van Quine hebben de analytische wijsbegeerte opgegeven, ofwel 'analytic philosophy has become so syncretic as to lose all distinctive marks other than stylistic and thematic ones, and has severed itself from its roots and trunk in the philosophical developments that run from Moore and Russell through the early Wittgenstein and the Vienna Circle, Cambridge analysis, the later Wittgenstein and Oxford analytic philosophy' (blz. 195). Ik denk dat we beide hoorns van dit dilemma moeten verwerpen. De these dat er een *scherp* onderscheid tussen wetenschap en wijsbegeerte is werd door meer analytische filosofen ontkend – zoals Russell of Reichenbach – en er is genoeg continuïteit tussen het werk van analytici zoals Carnap enerzijds en Quine anderzijds om het werk van de laatste te kunnen beschouwen als een imposante tak aan de boom van de analytische filosofie. Zoals Nuchelmans en Stroll betogen, kan men niet één kenmerk als een noodzakelijke voorwaarde laten gelden voor het behoren tot de stroming der analytische wijsbegeerte.

Dummetts elgenzinnige genealogie

Dummetts boek over de *Origins of Analytical Philosophy* is in nog sterkere mate dan dat van Hacker een poging om de eigen wijsgerige visie door een soort genealogie te rechtvaardigen. Dummett stelt dat hij geen geschiedenis heeft willen schrijven, niet alleen omdat het boek daartoe te weinig omvat, maar vooral omdat hij de 'oorsprongen' of 'wortels' van de analytische wijsbegeerte op een nogal aparte wijze definieert als 'those causal influences which appear to operate in the realm of ideas independently of who reads what or hears of what' (blz. viii). Het verschijnsel waar Dummett aan denkt is dat verschillende geleerden vaak op vrijwel hetzelfde moment met eenzelfde nieuwe gedachte komen, terwijl van wederzijdse beïnvloeding geen sprake is. Dummett interesseert zich vooral voor de 'legitieme ontwikkeling' van denkbeelden en niet zozeer voor de filosofen die

omgangstaal te analyseren moet men veeleer het actuele gebruik van uitdrukkingen overzichtelijk beschrijven. Typisch filosofische problemen zouden ontstaan doordat de gebruiksregels voor uitdrukkingen geschonden of verkeerd geïnterpreteerd worden, zodat een overzichtelijke beschrijving van deze regels de wijsgerige problemen kan laten verdwijnen.

Een typisch filosofische vraag is bijvoorbeeld: wat is een getal? Omdat we getallen niet aantreffen onder het meubilair van de zintuiglijk waarneembare wereld, ontwikkelden wijsgeren speculatieve theorieën over wat getallen eigenlijk zijn: bovenzinnelijke tijdloze objecten (Plato), klassen van klassen (Frege, Russell), psychische gebeurtenissen (Aristoteles, Brentano, de vroege Husserl), of niets anders dan inktvlekjes (de formalisten). Volgens de filosofen van de gewone taal zijn al deze wijsgerige theorieën verkeerd, niet zozeer omdat er een betere theorie kan worden gevonden, maar omdat het probleem waarop de theorieën een antwoord proberen te geven niet

'Door de opkomst van het nazisme verschoof het zwaartepunt van de analytische filosofie voorgoed naar de Engelstalige wereld.'

deze denkbeelden hadden, wat hem een grote vrijheid geeft bij de (veelal briljante) behandeling van de stof. Dummett verschaft voorts als enige een essentialistische definitie van de analytische filosofie, die hij met de wending naar de taal identificeert.

Volgens Dummett is iemand een analytisch filosoof als hij de stelling onderschrijft dat een wijsgerige visie (*account*) op het menselijk denken (*thought*) kan worden bereikt door, en niet anders kan worden bereikt dan door, een wijsgerige visie op taal. Deze stelling staat ook centraal in Dummetts eigen filosofische programma en ik noem haar daarom diens sleutelstelling. Evenals bij Hacker leidt Dummetts definitie van analytische filosofie tot merkwaardige uitsluitingsrituelen. Filosofen als Gareth Evans, die meenden dat bepaalde vormen van denken zonder taal mogelijk zijn, worden plotsklaps verbannen uit de kring der analytische filosofen. De boeken van Hacker en van Dummett laten zien hoezeer het eigen wijsgerige standpunt binnen de analytische wijsbegeerte bepalend kan zijn voor de historische visie op deze stroming.

De inleidingen van Stroll en Nuchelmans

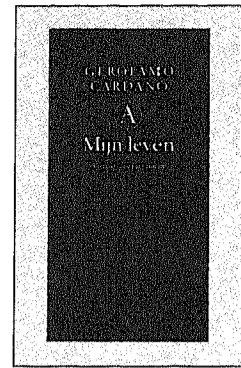
De boeken van Avrum Stroll en Gabriël Nuchelmans zijn meer inleidend van aard en zonder apologetische bedoelingen geschreven. Qua inhoud is er een grote overlapping: ze behandelen de belangrijkste fasen van de analytische wijsbegeerte, zij het dat de ontwikkelingen na 1970 bij Nuchelmans natuurlijk ontbreken. Zo besteden beiden veel aandacht aan Russells theorie van uniek bepalende beschrijvingen, die duidelijk maakte dat de grammaticale oppervlaktestructuur van beweerszinnen de logische structuur van de uitgedrukte proposities kan verhullen. Dit inzicht inspireerde het programma van analyse dat Russell, de vroege Wittgenstein en een aantal logisch positivisten wilden realiseren: analyse is dan het opsporen van de logische dieptestructuur van taaluitingen.

Het programma van formeel-logische analyse berust echter op een vooronderstelling die wordt verworpen in de tweede hoofdfase van de analytische wijsbegeerte, dat namelijk de formele tweewaardige logica zoals ontwikkeld in *Principia Mathematica* de logische dieptestructuur van taaluitingen correct weergeeft. Volgens de zogenaamde filosofen van de gewone taal, zoals de latere Wittgenstein, Austin, Ryle en Strawson, is dit niet zonder meer het geval: formeel logische stelsels onthullen niet 'de' diepte-structuur van de omgangstaal, maar zijn alternatieve systemen van regels die zijn ontworpen met zeer specifieke bedoelingen. Om de 'logical grammar' van de

deugt. Dit probleem ontstaat volgens hun diagnose doordat men aan een uitdrukking zoals 'het getal zeven' eenzelfde soort logische taalfunctie toeschrijft als aan de uitdrukking 'de stad Leiden', namelijk de functie van verwijzing. Omdat het duidelijk is waarnaar we verwijzen met de uitdrukking 'de stad Leiden' denken we dat er ook een object moet zijn waarnaar 'het getal zeven' verwijst en wijsgeren proberen dan de eigen aard van dat object te achterhalen. De verborgen aanname is hier dat uitdrukkingen met dezelfde grammaticale vorm ook eenzelfde logische functie moeten hebben. Volgens de filosofen van de gewone taal is dit niet het geval. Alleen door ons gebruik van telwoorden en uitdrukkingen van de vorm 'het getal x' overzichtelijk te beschrijven, leren we in te zien dat de vraag 'wat is een getal?' op een vergissing berust. De uitdrukking 'het getal zeven' verwijst dus niet naar een bepaald object, het getal zeven.

Het boek van Nuchelmans is op grond van diens uitmuntende didactiek het meest geschikt als eerste introductie tot de analytische wijsbegeerte. Stroll heeft een ander voordeel. Volgens vele analytische filosofen is analytische wijsbegeerte een vaardigheid: de vaardigheid wijsgerige problemen door analyse te verhelderen. Een inleiding in de analytische wijsbegeerte zou de lezer dus in staat moeten stellen deze vaardigheid te oefenen, maar daartoe nodigt men hem niet uit wanneer men, zoals Nuchelmans, louter de resultaten van analytische filosofen beschrijft. Avrum Stroll gaat het argumentatieve spel van de analytici zelf meespelen in zijn behandeling van de derde fase van de analytische wijsbegeerte, waarin de filosofie van de gewone taal op de achtergrond raakt en de invloed van de cognitieve wetenschappen toeneemt. Hierdoor tracht hij de lezer tot analytisch filosoferen te verlokken. Dit gebeurt vooral in het hoofdstuk over de causale theorie van (eigen)namen die werd ontworpen door Putnam en Kripke.

Wanneer men een indruk wil krijgen van de rijkdom aan resultaten van de analytische filosofie, doet men er goed aan alle vier boeken te lezen. Maar deze lectuur kan niet meer zijn dan een reisgids die de weg wijst naar de oorspronkelijke teksten. Overzichtswerken geven slechts een vaag beeld van de complexiteit en scherpszinnigheid die men in deze teksten aantreft. En veel van de resultaten hebben hun weg gevonden naar vakwetenschappen zoals de wiskunde (bewijstheorie), de taalkunde, de informatica en de cognitieve psychologie.

Gerolamo Cardano Mijn leven

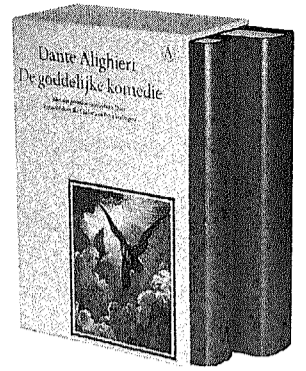
Vertaald door
Jan Lamein

Beroemd werd Cardano toen hij met zijn eigenzinnige behandelwijze enkele successen bij hooggeplaatste patiënten had geboekt; het hoofd van zijn oudste zoon, die wegens moord werd vervolgd, kon hij er niet mee redden, zijn eigen huid ternauwernood: een pauselijke rechtbank legde hem wegens ketterij (hij had Christus' horoscoop getrokken) gevangenschap, een hoge borgtocht en een publicatieverbod op. Toch beschrijft hij zijn leven in dit boek.

'Een parel in de autobiografische literatuur van de Renaissance.'
de Volkskrant

'Dit boek is het Ultieme genieten.'
Tubantia

Grote Belletrie Serie / Gebonden met stofomslag / 376 pagina's / f 75,- / 1500 BF

Dante Alighieri De goddelijke komedie

Vertaald door
Ike Cialona en
Peter Versteegen
2e druk

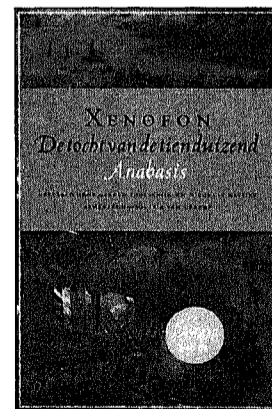
Een van de allermooiste werken uit de literatuur. Met alle platen van Gustave Doré én de originele Italiaanse tekst. Deze complete Dante zal niet alleen nieuwe lezers verleiden, maar is ook een bijna noodzakelijke aanvulling voor wie al een andere vertaling heeft.

'Superieur [...] een gebeurtenis [...] Voor het eerst heb ik Dante in mijn eigen taal als poëzie gelezen.'
Kees Fens in de Volkskrant

Grote Belletrie Serie / Twee delen, gebonden met stofomslag en leeslint in cassette / 1200 bladzijden / f 150,- / 3000 BF

Goedkope klassieken

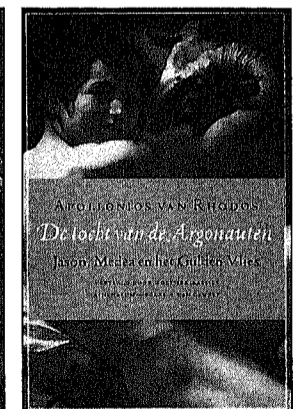
Na het succes van de zes goedkope klassieken van de vorige Boekenweek, nu nog twee klassiekers: Xenofons *Tocht van de tienduizend* (*Anabasis*) en Apollonios' *Tocht van de Argonauten*, in dezelfde fraaie uitvoering en voor dezelfde lage prijs. In beide boeken, eeuwen na elkaar geschreven en in niets op elkaar lijkend, speelt de confrontatie van Grieken met vreemde culturen een grote rol.

Xenofon De tocht van de tienduizend (Anabasis)

Vertaald door
Gerard Koolschijn en
Nicolaas Matsier

Paperback / 248 bladzijden / f 29,95 / 548 BF

Apollonios van Rhodos De tocht van de Argonauten

Vertaald door
Wolther Kassies

Paperback / 424 bladzijden / f 29,95 / 548 BF

Het **A** merk

Athenaeum—Polak & Van Gennep